

Dévényi Anna – Forgó András – Gőzsy Zoltán (szerk.):
Az abszolutizmus kora – Fejezetek a kora újkori Európa
történetéből. Árkádia Kiskönyvtár – Történelem 3.

Kronosz Kiadó, Pécs, 2019. 150 oldal

Az Árkádia Kiskönyvtár történelmi sorozatának legújabb, harmadik kötete 2019 júliusában jelent meg *Az abszolutizmus kora – Fejezetek a kora újkori Európa történelméből* címmel. A történelemtanítás módszertana iránt érdeklődők szempontjából is jól hasznosítható elemeket és meglátásokat tartalmazó hat tanulmány a kora újkori európai történelem hagyományos politika- és eseménytörténeti megközelítése mellett államelméleti, eszmetörténeti és társadalomtörténeti kérdéseket is tárgyal, beemelve ezeket a nem elhanyagolható aspektusokat az elemzési metódusok közé.

Az Árkádia Kiskönyvtár a Kronosz Kiadó, valamint a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Történettudományi és Irodalomtudományi Intézeteinek közös sorozata, amely a Pécsi Tudományegyetemen 2010-ben induló *Árkádia online folyóirat*¹ köré épülő Árkádia projekt egyik alappillére, a folyóirat egyes számainak frissített, újragondolt vagy átdolgozott tanulmányait közli. A sorozat eddigi történelmi kötetei 2017-ben, illetve 2018-ban jelentek meg, amelyek eszmetörténeti, valamint 20. századi magyar történelmi témákat érintettek.² Ahogy más történelmi korszakokról, úgy a kora újkori Európát tárgyaló történelmi tananyagokról, illetve tankönyv-részletekről is elmondható, hogy nem hangsúlyozzák megfelelően a korszak máig ható állam- és politikaelméleti, illetve vallási vonatkozásait, és nem reflektálnak ezeknek a vonatkozásoknak az időszerűségére, kortárs hatásaira. Emiatt a legújabb, kora újkori tematikájú kiskönyvtár-kötet a történelmi folyamatok mozgatórugóinak mélyebb megértését kívánja előmozdítani azzal, hogy tanulmányai alapvetően a politikum és a vallás

¹ *Az Árkádia online folyóirat* a következő honlapról közvetlenül elérhető: www.arkadiafolyoirat.hu.

² Dévényi Anna – Gőzsy Zoltán (szerk.): *Eszmetörténet – Árkádia Kiskönyvtár, Történelem 1.* Kronosz Kiadó, Pécs, 2017.; Bánkuti Gábor – Dévényi Anna – Gőzsy Zoltán (szerk.): *Magyarország a 20. században – Árkádia Kiskönyvtár, Történelem 2.* Kronosz Kiadó, Pécs, 2019.

tematikáját járják körbe, többek között a korabeli Anglia, Franciaország, a Német-római Birodalom és Magyarország példáján keresztül.

A kötet első, államelméleti témát fejtegető tanulmányában (*Az abszolútizmus – mítosz és valóság. Egy történelmi terminus historiográfiája*) Sashalmi Endre az abszolút monarchia kora újkori terminusának megjelenését, az új hatalomgyakorlási forma elméletének (ki)alakulását és különböző mértékű megvalósulását elemzi, kitérve az abszolútizmus fogalmának későbbi megjelenésére, illetve az azal kapcsolatos problematikára is; az abszolútizmus ugyanis a tankönyvekben és sokáig még a szakkönyvekben is elsősorban Franciaországgal és XIV. Lajos úgynevezett abszolútista mintaállamával forrt össze, amely nagymértékben leegyszerűsítette és megnehezítette a jelenség megértését. Az abszolút monarchia elméletének bemutatását követően a szerző a vesztfáliai (1648) és az utrechti (1713) béke közötti időszak politikai gyakorlatára tér át, megmagyarázva az abszolút monarchia kialakulásának elsődleges okait, konkrét példákat hozva Kasztíliától a Dán Királyságon át – amely valóban az abszolút monarchia mintaállamának volt tekinthető a korszakban – egészen a cári Oroszországban megvalósuló autokráciáig. A tanulmány az abszolút monarchián túl többek között a közjő, az alkotmány, az isteni jogalap, az organikus államszemlélet, a fiskális-katonai állam, az autokrácia, továbbá a kitekintésben a felvilágosult abszolútizmus és a felvilágosult autokrácia fogalmait is kontextusba helyezi.

A következő három tanulmány három különböző kora újkori állam politika- és eseménytörténeti, valamint számos esetben eszme- és társadalomtörténeti vonatkozásait elemzi, általános képet nyújtva Anglia, Franciaország és a Német-római Birodalom 17–18. századi történetéről. Pálffy Margit munkája (*Anglia története a 17. században*) I. Erzsébet angol királynő 1603. évi halálától a 17. század legvégéig, azaz az úgynevezett „dicsőséges forradalomig” veszi át a korszak angol eseménytörténetét, központi fogalomként kezelve a Stuart-ház „több királyság” feletti uralmát (Anglia, Skócia, Írország) és a mozaikszerű-dinasztikus állam képződményét. Olyan kevésbé ismert, vagy sok esetben félreértett és félremagyarázott jelenségek is pontos magyarázatot kapnak, mint például az arminianizmus néven emlegetett vallási irányzat, illetve annak angliai megjelenése, a William Laud püspökről elnevezett laudanizmus. A szerző az összegzésben pontos látleletet nyújt a 17. századi Anglia politikai eseményeiből levonható következtetéseken túl a szigetország valláspolitikájáról is, amelynek katolicizmus elleni éle mind az I. Károly idején zajló polgárháborúkat, mind a köztársaság és a restauráció időszakát alapjaiban határozta meg.

Hahner Péter tanulmánya (*Franciaország a 17–18. században*) az angol tanulmányhoz hasonlóan átfogó képet nyújt a korszak Franciaországának politikai eseményeiről, azonban tágabb kontextusba helyezi a témát, és az elemzés elején a kora újkori francia társadalmi és gazdasági helyzetről is releváns, részletekbe

menő adatokat hoz. A szerző ezek után átveszi a 17. századi francia történelem csomópontjait, így IV. (Bourbon) Henrik trónra kerülését, a hugenották franciaországi helyzetét és a nantes-i ediktumot (1598), illetve a korszak kisebb francia vallásháborúit, majd XIII. Lajos és Richelieu politikai tevékenységét, rátérve a fő pontra, XIV. Lajos – a Napkirály – hosszú uralkodására. A tanulmány második része a 18. századi Franciaország politikatörténetét mutatja be, a szerző azonban itt is sok esetben kitér a társadalmi, gazdasági és kereskedelmi helyzetre, a háborúk gazdasági érdekeire, illetve például a francia gyarmatok kérdéskörére is. A kora újkori francia politikáról szóló munka XVI. Lajos uralkodásával, a francia forradalmat közvetlenül megelőző helyzet bemutatásával zárul.

Forgó András tanulmányában a kora újkori német politikai helyzetet elemzi (A „Régi Birodalom” utolsó évszázadai. A Német-római Császárság a vesztfáliai békétől a napóleoni háborúkig), rámutatva arra a nem elhanyagolható tényre, hogy a Magyarország és a Német-római Birodalom közötti szoros diplomáciai kapcsolat néhány rövidebb szünetet leszámítva egészen a birodalom 1806. évi megszűnéséig fennállt, így a magyar történelem szempontjából kiemelten fontos a birodalom történetének, működési mechanizmusainak, illetve azok hatásainak pontos megismerése és megértése. A szerző *A birodalom „anatómiája”* című első részben először is részletesen bemutatja a Német-római Birodalom felépítését, kormányzatának jellemzőit és működését, majd a felekezetszerveződések politikai következményeinek, illetve a korszak nagyhatalmi küzdelmeinek fényében veszi sorra a főbb politikatörténeti eseményeket, amelyek mind a birodalmat, mind a közép-kelet-európai régió államait érintették.

Varga Szabolcs tanulmánya (*A lutheri reformáció és a katolikus megújulás*) a felekezetszerveződés témájához kapcsolódva a kora újkori konfesszionalizáció jelenségének főbb kérdéseire ad választ, kilépve a „reformáció–ellenreformáció–katolikus megújulás” hagyományos és megszokott sémájából. A reformáció fogalmának, illetve a jelenség korszakolásának és előzményeinek bemutatása után a szerző a 16. század során megszerveződő keresztény felekezetek vallási kérdésekre adott reakcióit vizsgálja, részletesen kitérve Luther Márton, Ulrich Zwingli és Kálvin János tevékenységére, valamint az 1545 és 1563 között lezajlott Trienti zsinat határozataira, illetve a zsinat által gerjesztett folyamatokra is. A tanulmány záró mondataiban kiválóan összegzi a szerző a konfesszionalizáció jelenségét, illetve annak hatását: „A reformáció valójában különböző felekezetek egymással versengő válaszadási kísérletének tűnik a nyugati emberek üdvözülést firtató kérdésére, melynek folyamán – mintegy mellékesen – megszületett a modern Európa szellemi alapja.” (130.) A kötetet Katus László (1927–2015) *A barokk* című tanulmánya zárja, amelyben a barokk fogalmának művészettörténeti jelentésén túl a fogalom történeti-társadalmi jelenségként való értelmezése is fontos teret kap; a fogalom katolikus megújulással való kapcsolatán túl az irodalom, művészet

és zene, valamint a magyarországi barokk művészet legfontosabb mecénásai, művészei és építészei is bemutatásra kerülnek.

A kiskönyvtár legújabb, kora újkori tematikájú köteteről összességében elmondható, hogy jól szolgálja az Árkádia-projekt igényét, melyet a szerkesztői előszó is tartalmaz; fontos a tudományos diskurzusba való bekapcsolódás, a legfrissebb tudományos vitákra való reflektálás, illetve a tudomány és az oktatás közötti szakmai kooperáció. Mindkét szempontból jól hasznosíthatók *Az abszolútizmus kora* című kötet tanulmányai, melyhez kiváló háttértámogatást és segítséget nyújtanak az *Árkádia szakmódszertani portálon* elérhető, az egyes tanulmányokhoz kapcsolódó rövid forrás-szemelvények és órai modulervek,³ amelyeket mind a történelemtanárok, mind a történelmet tanuló középiskolai diákok és a tanárnak készülő egyetemi hallgatók könnyen el tudnak érni, illetve alkalmazhatnak középiskolai tanórai keretek között. Ehhez kapcsolódnak a kötet további kiemelhető érdemei is, így például az elemzett és bemutatásra került források szövegrészleteinek kiemelése és magyarázata, az egyes központi történelmi fogalmak kontextusba helyezett alkalmazása és rövid, érthető magyarázatai, valamint a tanulmányok végén elérhető magyar és idegen nyelvű ajánlott irodalmak.

Schvéd Brigitta Kinga

³ A kötet tanulmányai, illetve az egyes munkákhoz kapcsolódóan letölthető forrásjegyzékek és órai modulervek a következő oldalról közvetlenül elérhetők: <http://www.arkadiafolyoirat.hu/index.php/3-a-barokk-es-a-reformacio-kora>.